

OSIGURANJE OD PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI ADVOKATA***

Apstrakt

Profesionalna odgovornost advokata vezuje se za intelektualni aspekt ove profesije, kao i za uslove za njeno obavljanje, a koji se odnose na obavljanje tačno određenih poslova, stručnost, polaganje posebnog ispita, upis u određene registre, itd. Advokati su obavezni da zaključe ugovor o osiguranju od profesionalne odgovornosti. Obaveznost ove vrste osiguranja ima dva cilja. Prvi se odnosi na zaštitu klijenata advokata od štete, koja može nastati greškom advokata, a drugi se odnosi na zaštitu advokata, odnosno, zaštitu njegove imovine. Zakon o advokaturi Republike Srbije reguliše osiguranje od odgovornosti advokata kao obavezno. Advokatska komora neće izdati advokatsku legitimaciju, niti produžiti istu advokatu, koji ne zaključi navedeno osiguranje. U tekstu se posvećuje pažnja i regulisanju osiguranja od odgovornosti advokata u pojedinim zemljama. Osim toga, autor posebno posvećuje pažnju osiguranom slučaju kod ove vrste osiguranja, odnosno, trenutku kada nastaje obaveza osiguravača kod ove vrste osiguranja.

Ključne reči: *advokat, profesija, odgovornost, osiguranje, osigurani slučaj.*

1. Uvod

Odgovornost advokata se definiše kao profesionalna odgovornost, s obzirom da advokatura spada u slobodne profesije. To znači da je profesionalna

* Naučni savetnik, Institut za uporedno pravo, Beograd; <https://orcid.org/0000-0002-2016-1085>; e-mail: v.colovic@iup.rs

** Advokat, Krakov, Poljska; e-mail: m.makiela@adwokat-makiela.pl

*** Rad je nastao kao rezultat naučnoistraživačkog rada Instituta za uporedno pravo koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije prema Ugovoru o realizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada NIO u 2023. godini (evidencioni broj: 451-03-47/2023-01/200049 od 3. 2. 2023).

odgovornost poseban oblik odgovornosti koji nastaje u vršenju slobodnih profesija.¹ Naravno, sva lica koja vrše slobodnu profesiju su odgovorna, pa zato moraju biti podvrgnuta kontroli.² Ali, delatnosti koje definišemo kao slobodne profesije su različite,³ pa, stoga, ne možemo na isti način definisati delatnost lekara i delatnost advokata ili delatnost stečajnih upravnika i delatnost javnih beležnika. Jedno od pitanja, koje se postavlja kod obavljanja slobodnih profesija, jeste i šteta koja može nastati obavljanjem navedenih delatnosti trećim licima. Zaštita trećih lica od činjenja ili nečinjenja nosilaca slobodnih profesija jeste i osiguranje, odnosno, zaključenje osiguranja od odgovornosti od strane lica koja obavljaju neku od slobodnih profesija. Nas će u radu interesovati specifičnosti koje definišu profesionalnu odgovornost advokata, kao i pravila koja regulišu osiguranje od odgovornosti izvršilaca advokatske delatnosti. Inače, osiguranje od odgovornosti advokata ima dvostruki cilj. Prvi cilj je zaštita trećih, oštećenih, lica, odnosno, klijenata advokata, od štete koja može nastati zbog greške ili propusta advokata. Tada oštećeno lice može podneti zahtev (direktni zahtev) za naknadu štete osiguravaču do iznosa (sume osiguranja) koji je predviđen ugovorom. Drugi cilj se odnosi na zaštitu advokata, odnosno, zaštitu njegove imovine.⁴ Osim toga, ova vrsta osiguranja doprinosi povećanju poverenja u advokaturu.⁵ U vezi sa tim, reći ćemo da je, sa jedne strane, advokat zastupnik i savetnik svog klijenta, a sa druge, on je organ pravosuđa. Znači, advokat ima dvostruku funkciju, koje se odnose, kako na zaštitu interesa klijenta, tako i na odgovornu primenu prava.⁶ Kod definisanja interesa koji je vezan za ulogu advokata, moramo reći da je u pitanju pravni interes, koji mora biti posebno zaštićen, da bi se radilo o priznatoj šteti.⁷

Inače, zakonodavstvo Republike Srbije reguliše navedenu vrstu osiguranja, ali ne detaljno, prepuštajući navedeno opštim uslovima osiguranja. Isto

¹ Lj. Dabić, „Profesionalna odgovornost nosilaca slobodnih profesija“, *Pravo i pravda* 7-9/2010, 47.

² *Ibid.*, 48.

³ *Ibid.*

⁴ L. Belanić, „Osiguranje od odgovornosti odvjetnika (s osvrtom na neka rješenja u poredbenom pravu)“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci* 1/2010, 264.

⁵ *Ibid.*, 265.

⁶ V. Vučković, „Obavezno osiguranje od odgovornosti iz advokatske delatnosti u nemačkom pravu“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 3/2006, 118.

⁷ Čl. 155 Zakona o obligacionim odnosima - ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93, *Sl. list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja, *Službeni glasnik RS*, br. 18/20.

tako, kod ove vrste osiguranja postavlja se niz pitanja koja se vezuju za način zaključenja ove vrste osiguranja, zatim za status advokata koji ne zaključi osiguranje od odgovornosti, za momenat nastanka osiguranog slučaja (štetnog događaja), kako sa stanovišta advokata, kao osiguravanih, tako i sa stanovišta osiguravača, itd. Osiguranje od profesionalne odgovornosti svrstavamo u osiguranje od odgovornosti, ali ono sadrži svoje specifičnosti koje se razlikuju zavisno od toga o čijoj profesionalnoj odgovornosti se radi. Ne možemo na isti način da definišemo profesionalnu odgovornost advokata, stečajnih upravnika, javnih beležnika, lekara, itd. To se odnosi kako na nastanak osiguranog slučaja, sumu osiguranja, ali i na krug oštećenih lica.

2. Uopšte o profesionalnoj odgovornosti

Kao što smo napred rekli, profesionalna odgovornost predstavlja posebnu vrstu odgovornosti, s obzirom da se ona odnosi na pojedina zanimanja, odnosno slobodne profesije. Kod tih zanimanja se traži, kako postupanje sa povećanom pažnjom, tako i određena stručnost. No, kod profesionalne odgovornosti moramo izdvojiti i intelektualni aspekt profesije u vezi sa kojom se postavlja pitanje odgovornosti. Taj aspekt je vezan za stručnost, ali i za pružanje usluga trećim licima, koja mogu da pretrpe štetu, usled nestručnog obavljanja navedene profesije. U te profesije, kao što smo rekli, osim advokata, spadaju i javni beležnici, lekari, stečajni upravnici, itd.⁸ Intelektualni aspekt i stručnost se razlikuje kod svih navedenih profesija. Ipak, moramo istaći da je profesionalna odgovornost vezana za lice koje obavlja intelektualnu profesiju, tako da možemo reći da se radi o *intuitu personae* odgovornosti. Ako bismo morali da definišemo, na primer, profesionalnu odgovornost advokata, morali bismo da istaknemo intelektualni aspekt ove profesije, kao i uslove za njeno obavljanje koji se vezuju za vršenje tačno određenih poslova, stručnost, polaganje posebnog ispita, itd. Osim toga, u okviru intelektualnih profesija beležimo postojanje strukovnih udruženja, kodekse ponašanja i sl.,⁹ što je veoma bitno istaći i zbog zaključenja ugovora osiguranja od odgovornosti, odnosno, zbog uloge pojedinih asocijacija u kontroli navedene obaveze.

Inače, pretpostavke za nastanak profesionalne odgovornosti advokata možemo izdvojiti i one su sledeće: - postojanje oštećenog lica, kao i štetnika; - štetna radnja; - protivpravnost štetne radnje; - utvrđena uzročna veza između

⁸ B. Matijević, *Osiguranje (menadžment-ekonomija-pravo)*, Zadar 2010, 551.

⁹ V. Odak, „Obvezna osiguranja“, *Dani hrvatskog osiguranja*, Opatija, 15-16. 11. 2004, 20.

štetne radnje i štetne posledice; - odgovornost štetnika. Ove pretpostavke se razlikuju u zavisnosti od toga da li se odgovornost zasniva na kriterijumu krivice ili prouzrokovanju štete. Uvođenjem drugih oblika odgovornosti, nezavisno od kriterijuma krivice, omogućava se pojačana pravna zaštita oštećenih lica, kao i naknada po principu kauzaliteta, bez obzira na subjektivan odnos štetnika prema šteti, odnosno štetnoj posledici. Ako je štetnom radnjom prouzrokovana povreda nečijeg subjektivnog prava ili pravno zaštićene interesa, tada kažemo da je nastala šteta.¹⁰

U svakom slučaju, da bi osiguravač isplatio štetu po ugovoru o osiguranju od profesionalne odgovornosti, važno je da je osiguranik postupao sa povećanom pažnjom, po zakonu, odnosno, po pravilima svoje struke.¹¹ U suprotnom, osiguranje neće imati dejstva, odnosno, doći će do isključenja iz osiguranja i osiguravač neće biti u obavezi da isplati štetu. U okviru profesionalne odgovornosti moramo razlikovati građansku, disciplinsku i krivičnu odgovornost, a nas, sa stanovišta osiguranja, interesuje, pre svega, građanska odgovornost.¹² Istovremeno, odgovornost advokata prema trećim licima možemo definisati kao ugovornu ili delikttnu, odnosno, vanugovornu. Ako odgovornost advokata posmatramo kao ugovornu, onda su treća lica ona koja su zaključila ugovor o osiguranju sa advokatom. Ako je pak u pitanju vanugovorna odgovornost, tada su treće osobe one koje nisu u ugovornom odnosu.¹³

3. Osiguranje od odgovornosti advokata

Pre nego što posvetimo pažnju osnovnim elementima osiguranja od odgovornosti advokata, kratko ćemo se osvrnuti na opšte elemente odgovornosti advokata, koju treba analizirati sa više stanovišta. Prvo, odgovornost advokata postoji prema klijentu koja proizlazi iz ugovora koji potpišu navedena lica. Moramo razlikovati predugovornu i postugovornu odgovornost advokata. Zatim, moramo imati u vidu vanugovornu odgovornost za poverene poslove. Isto tako, odgovornost advokata se može definisati i sa stanovišta povrede disciplinskih pravila. Odgovornost po građanskom pravu se sastoji iz elementa protivpravnosti i krivice za nastalu štetu, kao i iz elementa nastanka štete i uzročnosti. Takođe, odgovornost advokata prema trećim

¹⁰ B. Blagojević, V. Krulj (ur.), *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Beograd 1983, 513.

¹¹ J. Kereta, „Osiguranje od profesionalne odgovornosti“, *Sigurnost* 3/2006, 323.

¹² D. Knežić-Popović, „Notar kao činilac pravne sigurnosti – savremeni aspekti“, *Šesti naučni skup sa međunarodnim učešćem Sinergija*, Bijeljina 2010, 517.

¹³ L. Belanić, 273.

licima ne obuhvata samo lica, koja mogu pretrpeti štetu radnjama advokata, već obuhvata i druge advokate, kao i ostala lica.¹⁴ Pitanje zastarelosti je važno sa stanovišta podnošenja zahteva za naknadu štete kako prema osiguravaču, tako i prema štetniku-advokatu. Najzad, kod odgovornosti advokata postavlja se pitanje i dokazivanja. Naime, oštećeni mora da dokaže štetnu radnju, samu štetu, kao i uzročnu vezu. Utvrđivanje uzročne veze veoma je težak posao, jer su relativno retki slučajevi da jedan događaj ima samo jednu posledicu i da je do jedne posledice doveo samo jedan uzrok. Do jedne pojave, do jednog događaja dovodi, uglavnom, splet raznovrsnih uzroka.¹⁵ Znači, da bi došlo do obaveze, kako advokata, ali i osiguravača na isplatu štete, mora da postoji adekvatna uzročna veza, a utvrđivanje adekvatne uzročne veze između štetnikovog ponašanja i nastale štete je pravno pitanje o kojem odlučuje sud. Reći ćemo da, pored građanske, advokati imaju i etičku odgovornost prema klijentima i drugim licima.¹⁶

Pre nego što se posvetimo osiguranju advokata, osvrnućemo se i na neka opšta pravila o osiguranju od odgovornosti. Naime, kod ove vrste osiguranja, osiguranik ne zaključuje ugovor o osiguranju od odgovornosti, da bi treće lice steklo izvesnu korist, nego da bi sebe obezbedio od eventualnih isticanja odštetnih zahteva, u slučaju nastanka štete, tj. osiguranog slučaja.¹⁷ Kod ugovora u korist trećih lica, treće lice se zna, u momentu zaključenja ugovora, dok se kod ugovora o osiguranju od odgovornosti ne zna. Takav je slučaj i kod osiguranja od profesionalne odgovornosti, pa i osiguranja advokata, sa izuzetkom, kada se osiguranje zaključuje za poseban predmet, odnosno, zastupanje od strane advokata. Ono što osiguranje od odgovornosti izdvaja od ostalih vrsta osiguranja, odnosi se na treće oštećeno lice koje nije učesnik ugovora o osiguranju, već se pojavljuje kao lice koje podnosi zahtev za naknadu štete. Kad se dogodi osigurani slučaj, odnosno, ako se ostvari pravo oštećenog lica na naknadu štete, ono proizlazi iz odgovornosti osiguranika. Isto tako, ovaj ugovor se ne tiče konkretne imovine osiguranika, već mogućnosti smanjenja te imovine, čija se vrednost ne može odrediti u trenutku zaključenja ugovora, jer osigurani slučaj „pogađa“ imovinu trećeg oštećenog lica.¹⁸ Kod osiguranja od odgovornosti, treće oštećeno lice može neposredno da podnese zahtev

¹⁴ D. Dubajić, „Osiguranje od odgovornosti advokata“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 9/2009, 348.

¹⁵ O. Stanković, V. Vodinić, *Uvod u građansko pravo*, Beograd 1996, 217.

¹⁶ D. Dubajić, 349.

¹⁷ P. Šulejić, *Pravo osiguranja*, Beograd 2005, 388–389.

¹⁸ Z. Petrović, V. Čolović, N. Mrvić-Petrović, *Obavezna osiguranja u saobraćaju i naknada štete*, Beograd 2010, 23.

(direktan zahtev) za naknadu osiguravaču, ali to ne isključuje mogućnost da se on obrati i advokatu za naknadu.¹⁹ Iz navedene mogućnosti podnošenja direktnog zahteva, proizlazi i pravo na tužbu koju može podneti treće oštećeno lice, protiv osiguravača, ali i, istovremeno, protiv osiguravača i osiguranika, odnosno štetnika.²⁰ Pravo na direktnu tužbu predstavlja za oštećeno lice pogodnost, s obzirom da on može potraživati iznos za nastalu štetu od više lica.

Kod osiguranja od odgovornosti advokata neophodno je definisati osnovne elemente ove vrste osiguranja. Ovi elementi su opšti i možemo ih definisati kod osiguranja od odgovornosti većine profesionalnih delatnosti. Ti elementi se odnose na sledeće: 1) definisanje osiguranika – advokata i njegove profesionalne delatnosti. Sam osiguranik može zaključiti ugovor o osiguranju, ali to može učiniti i ugovarač osiguranja u tri situacije. Prva je kad to čini drugo lice koje advokat, odnosno, osiguranik ovlasti. Druga, kad to čini zastupnik ortačkog advokatskog društva za sve advokate koji su članovi tog društva, a treća je kad taj ugovor zaključuje advokatska komora za sve advokate koji su upisani ili treba da budu upisani u imenik advokata; 2) predmet osiguranja – odgovornost advokata. Advokat je odgovoran za profesionalno vršenje svojih obaveza, što znači da, ako dođe do propusta u njegovom radu, moguće je da dođe do štete vezane za imovinu i život oštećenog ili oštećenih lica. Znači, predmet osiguranja je vezan za profesionalno obavljanje advokatske delatnosti, a ne imovina advokata ili imovina oštećenih lica koja mogu, ali i ne moraju da budu označeni, u zavisnosti od toga kakav je ugovor o osiguranju zaključen, odnosno da li se on odnosi na jedan konkretan sudski predmet u kome advokat zastupa tačno određenu stranku ili se on odnosi na odgovornost advokata u predmetima u kojima je on zastupnik u toku jedne godine, što je slučaj npr. sa kolektivnim osiguranjima od odgovornosti; 3) osigurani slučaj – greška ili propust advokata usled čega je nastala šteta trećim licima, a čemu ćemo posvetiti posebnu pažnju; 4) limit osiguranja ili osigurana suma; 5) krug trećih, oštećenih, lica; 6) početak i prestanak obaveze osiguravača; 7) obaveze osiguravača; 8) isključenja iz osiguranja – slučajevi kada osiguravač nije u obavezi da naknadi štetu, odnosno kada ima pravo na regres prema odgovornim licima; itd.²¹ Izdvojili smo, samo, one elemente koji su specifični, upravo, kod osiguranja od odgovornosti advokata.

¹⁹ Osiguranje od profesionalne odgovornosti - odgovornost odvjetnika – pasivna legitimacija (čl. 44. ZO), B. Matijević, Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2611/12-2 od 18. 5. 2016,

<https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?18544>, 24. 6. 2023.

²⁰ P. Šulejić, 407.

²¹ V. Čolović, „Obavezno osiguranje od odgovornosti stečajnog upravnika“, *Tradicionalno savetovanje pravosuđa*, Vršac 2007, 146.

Osim toga, kod svakog osiguranja od odgovornosti advokata moramo definisati pokriće. Ono se, pre svega, određuje uslovima osiguranja. Sva osiguranja od odgovornosti advokata možemo razlikovati na one koja se odnose na pojedinačna pokrića, kao i na ona koja se odnose na kolektivna pokrića. U prvom slučaju, radi se o individualnom osiguranju advokata, a u drugom o osiguranju advokatskih „firmi“, odnosno ortočkih advokatskih društava. U svakom slučaju, po svim ugovorima o osiguranju, odnosno polisama predviđa se isplata potraživanja po osnovu profesionalnog kapaciteta advokata. No, neke polise se odnose i na šira pokrića, a što bi obuhvatalo ne samo odgovornost angažovanog advokata, već i lica za čije je radnje ili propuste advokat kao osiguranik odgovoran. To mogu biti lica koja vrše druge vrste profesija, pa čak i javni beležnik.²²

Što se tiče pomenutih isključenja iz osiguranja, osiguravač neće biti u obavezi da naknadi štetu, ako dođe do namerne povrede obaveze advokata prema klijentu. Ako je osiguravač isplatio oštećenom licu štetu, koja je od strane advokata načinjena namerno ili krajnjom nepažnjom, osiguravač će podneti zahtev za regres prema advokatu. Opšti uslovi moraju da definišu kada će doći do isključenja iz osiguranja. Radi se o pravilima koja su u skladu sa opštim pravilima osiguranja. Pod namerom advokata podrazumevamo svako postupanje ili propuštanje izvršenja određene radnje od strane advokata, za koje je on znao ili mogao znati da mogu dovesti do nastanka štete. Ovde moramo pomenuti i štetu koja je proistekla iz izvršenja krivičnog dela, kao i prevare advokata sa ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi. Osim toga, iz osiguranja su isključene i one štete koje nastaju na osnovu prekoračenja ovlašćenja, zatim usled prenošenja ovlašćenja advokata na drugo lice, preduzimanja radnji nakon opoziva punomoćja i sl. Moramo pomenuti da osiguravač neće biti u obavezi ako šteta nastane usled povrede ili neprimene stranog prava. Advokat neće odgovarati ako do propusta dođe usled promene sudske prakse.²³ Kod isključenja iz osiguranja moramo reći da postoje situacije koje su rizične za osiguravače, ali ne i za advokate. Naime, pojedine radnje koje advokati mogu obavljati su rizične za pokriće sa stanovišta osiguravača. Advokati mogu kod nekih zastupanja sklapati poslove sa klijentima, ali su takvi poslovi isključeni iz osiguranja. Odnos advokata i klijenta može biti veoma složen i ne mora obuhvatati samo zastupanje, već i druge poslove, pa se postavlja pitanje da li bi pokriće osiguranja obuhvatilo samo odnos zastupanja ili bi se ono proširilo

²² J. Moless, "Lawyers' Professional Liability Insurance", *Hastings Law Journal* 4/1964, 575.

²³ D. Dubajić, 356–357.

i na druge poslove.²⁴ Moramo pomenuti i pravilo vezanu za ovu vrstu osiguranja, a to je da osiguravač ne može istaći prigovore trećem oštećenom licu koje bi mogao da istakne prema osiguraniku-advokatu. Okolnost nastanka štete grubom nepažnjom advokata ne može uticati na pravo oštećenog. Ona je bitna samo sa stanovišta postavljanja regresnog zahteva osiguravača prema osiguraniku.²⁵ Ako je advokat, na primer, propustio da podnese tužbu unutar roka zastarelosti, osiguravač je u obavezi da naknadi štetu oštećenom ako je u uslovima osiguranja predviđeno da je svaki pojedinačno propušten oblik pravne zaštite ili načinjena greška koja dovodi do prouzrokovanja štete trećem licu, obuhvaćen pokrićem koje definiše ugovor o osiguranju.²⁶

3.1 Ortačko advokatsko društvo

Advokatska kancelarija nema poseban pravni subjektivitet, već svako od advokata koji u toj kancelariji obavlja svoju delatnost, ima svoju individualnost. Razlikujemo advokatsku kancelariju jednog advokata i zajedničku advokatsku kancelariju u kojoj radi više samostalnih advokata. Ortačko advokatsko društvo pak ima svojstvo pravnog lica. Na ovo društvo se primenjuju sva pravila kao i za ostala društva. To znači da se ona moraju registrovati kao i ostala društva. Ali ovo društvo ima svoje specifičnosti koje zahtevaju da se pojedina pitanja vezana za ortačko advokatsko društvo posebno regulišu.²⁷ Zakon o advokaturi Republike Srbije²⁸ reguliše bitna pitanja vezana za funkcionisanje ovog društva, kao i obavezu osiguranja od odgovornosti, ali tako što predviđa da ortačko advokatsko društvo neće moći da bude upisano u registar advokatskih ortačkih društava, ukoliko nije zaključilo ugovor o osiguranju odgovornosti advokata u skladu sa ZA.²⁹ To znači da društvo zaključuje osiguranje za sve advokate koji su njegovi članovi. Uostalom,

²⁴ T. Baker, R. Swedloff, "Regulation by Liability Insurance: From Auto to Lawyers Professional Liability", *University of Pennsylvania Carey Law School y Law School, UCLA Law Review* 60/2013, 1443.

²⁵ Obavezno osiguranje od odgovornosti odvjetnika - prigovori osiguratelja (čl. 945 ZOO), B. Matijević, Županijski sud u Bjelovaru Gž-110/2022-4 6. 7. 2022, <https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?21793>, 27. 6. 2023.

²⁶ Osiguranje od odgovornosti – osiguranje odvjetnika – osigurani slučaj, B. Matijević, Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 1218/2016-2 od 3. 6. 2020, <https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?20915>, 27. 6. 2023.

²⁷ D. Gajić, „Ortačko advokatsko društvo“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 11/1967, 432.

²⁸ Zakon o advokaturi - ZA, *Sl.glasnik RS*, br. 31/2011 i 24/2012 – odluka US.

²⁹ Čl. 48 ZA.

ZA definiše da advokati – članovi društva ne mogu obavljati svoju delatnost van društva.³⁰ Iz odredaba ZA ne proizlazi da advokat - član društva može samostalno zaključiti ugovor o osiguranju svoje odgovornosti. Isto tako, ZA nije definisao da li ortačko društvo može zaključivati navedeno osiguranje i za konkretne predmete u kome advokati tog društva zastupaju stranku ili stranke. Bitno je da kod ortačkog advokatskog društva pomenemo i opšta pravila koja se tiču odgovornosti za obaveze ove vrste društva. Naime, ortaci odgovaraju prema svim poveriocima društva.³¹ Oni odgovaraju neograničeno i solidarno,³² što znači da za obaveze društva odgovaraju svojom imovinom, ali i za obaveze drugih članova društva ortaka. Naravno moramo razlikovati imovinu društva od imovine ortaka.³³

4. Regulisanje osiguranja od odgovornosti advokata u Republici Srbiji

ZA definiše osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata kao obavezno.³⁴ ZA na opšti način reguliše obavezu osiguranja advokata, odnosno osiguranja koje zaključuje advokatska komora u ime i za račun advokata. Vidimo da ZA jasno definiše da se radi o osiguranju od profesionalne odgovornosti, što znači da će osiguravač biti u obavezi da naknadi eventualnu štetu trećem oštećenom licu, samo u slučaju, kad advokat načini štetu u vršenju svoje profesije. Osim toga, ZA predviđa da advokatska komora može da zaključi navedeno osiguranje za sve advokate koji su upisani u imenik, što znači da se tada može raditi o kolektivnom osiguranju. Osim toga, ZA određuje da advokatska komora utvrđuje sumu osiguranja za štetu. Najzad, advokatska komora neće izdati advokatsku legitimaciju ili produžiti važenje iste, ako advokat ne zaključi navedeno osiguranje. Interesantno je da među uslovima za upis advokata u imenik nema obaveznog osiguranja advokata. Možda je to propust, a možda je zakonodavac smatrao da je dovoljno definisati da advokatska komora neće izdati legitimaciju advokatu, koji ne zaključi osiguranje. Osim toga, u ZA nije tačno definisano kada advokat zaključuje osiguranje, pre ili nakon dobijanja legitimacije. Ako pogledamo član 37, stav 3, onda je osiguranje uslov za upis, s obzirom da advokatska komora može

³⁰ Čl. 47, stv. 2 t.1 ZA.

³¹ M. Vasiljević, *Kompanijsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2007, 179.

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*, 166

³⁴ Čl. 37, st. 1 ZA.

da uskrati izdavanje legitimacije u tom slučaju. No, advokat ima obavezu da produžava osiguranje, što proizlazi iz odredbe da advokatska komora može da uskrati produženje legitimacije. Što se tiče kolektivnog osiguranja advokata, može se zaključiti polisa osiguranja koja će definisati sumu osiguranja za svakog advokata koji je upisan u imenik za određeni period osiguranja, a može se utvrditi suma osiguranja za sve advokate koji su upisani u imenik advokatske komore. Nije definisano da li advokat može da zaključi individualno osiguranje i pored postojanja kolektivnog osiguranja. Smatramo da može, s tim što bi, u slučaju nastanka štete, oštećeno lice moglo da se obrati osiguravaču po dva osnova, odnosno, po dve polise. Osim toga, advokat bi mogao da zaključi osiguranje i za jedan konkretan slučaj u kome zastupa stranku, što znači da bi, tada, imali tačno određeno lice koje može postaviti zahtev za naknadu kod osiguranog slučaja. U svakom slučaju, advokat mora imati zaključeno obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti koje će se odnositi na tačno određeni period pokrivanja.

*

* *

Da zaključimo u ovom delu, advokat može samostalno da zaključi ugovor o osiguranju, ali takođe za advokate koji su upisani u imenik advokata, osiguranje može da zaključi advokatska komora kao ugovarač. Tada se radi o kolektivnom osiguranju. Međutim, pitanje je da li na ovakav način možemo definisati ovaj institut, imajući u vidu da advokatska komora može zaključivati ugovor o osiguranju pojedinačno, za svakog advokata, kome se izdaje advokatska legitimacija. Osim toga, ističemo da je veoma bitno da advokati zaključuju osiguranje po istim ili sličnim uslovima, kako bi se, u što većoj meri, obezbedila jednoobraznost, što, pre svega, koristi oštećenim licima.³⁵ Činjenica je da bi zato zaključenje osiguranja trebalo poveriti advokatskoj komori, što bi podrazumevalo, ne samo zaključenje osiguranja, već i zaključenje osiguranja po istim uslovima, prilikom svakog upisa u imenik advokata. Advokatska komora ne bi trebalo samo da preduzima mere, u slučaju da advokat ne zaključi osiguranje, a što se odnosi na brisanje iz imenika, već bi trebalo da stvori uslove koji bi se odnosili na uredno zaključivanje osiguranja.³⁶

Advokat treba da zaključi ugovor o osiguranju od odgovornosti u momentu kada počinje da se bavi tom delatnošću, s obzirom da on ne može

³⁵ N. Petrović Tomić, „Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata – srpska verzija novog oblika obaveznog osiguranja“, *Tokovi osiguranja* 3/2012, 25.

³⁶ *Ibid.*, 24.

da bude upisan u imenik advokata bez zaključnog osiguranja, odnosno neće mu biti izdata advokatska legitimacija.³⁷ No, smatramo da su u pravu autori koji zastupaju mišljenje da, posebno, mora biti regulisan momenat zaključenja ove vrste osiguranja. Naime, mora se definisati trenutak ove obaveze za advokate koji pristupaju advokatskim kancelarijama, odnosno advokatskom društvu. Isto tako, ovo pitanje se postavlja i za one advokate koji su privremeno prekinuli svoju delatnost, a što je predviđeno odredbama ZA, kao i za one advokate kojima je istekla privremena zabrana bavljenja advokaturom. Tačno određivanje momenta kada je advokat u obavezi da zaključi osiguranje se odnosi i na pokriće rizika vezanih za ovu vrstu osiguranja.³⁸

Moramo na ovom mestu istaći da je činjenica da je advokatura nezavisna i samostalna služba pružanja pravne pomoći fizičkim i pravnim licima. Advokati se organizuju u advokatsku komoru na nivou cele zemlje, kao i u advokatske komore koje su u njenom sastavu. Sve advokatske komore su samostalne i nezavisne organizacije, koje samostalno donose opšte akte, kako bi mogle nesmetano da funkcionišu. Osim toga, stranke imaju pravo na slobodan izbor advokata. Sve navedeno predviđa i ZA, kao što smo videli.³⁹ Advokatske komore u Srbiji zaključuju ugovore sa osiguravajućim društvima o osiguranju advokata. To znači da od sadržine ponuda osiguravajućih društava zavisi i zaključenje ugovora o osiguranju advokata od strane advokatskih komora, što govori da advokati iz različitih advokatskih komora zaključuju osiguranje po različitim uslovima osiguranja na teritoriji Republike Srbije.

Međutim, još jednom ćemo postaviti pitanje da li nezavisnost advokatskih komora treba da bude prisutna i kod izbora najpovoljnijeg ponuđača-osiguravača, imajući u vidu da bi, pre svega zbog zaštite trećih oštećenih lica, bilo uputno da svi advokati budu osigurani po istim opštim uslovima osiguranja.

5. Osigurani slučaj kod osiguranja od odgovornosti advokata

Određeni štetni događaj se smatra osiguranim slučajem, ako je nastao u periodu trajanja pokrića osiguranja, odnosno ako je posledica ostvarenja određenog rizika. Ako nema rizika ne možemo ni govoriti o osiguranju. Nakon ostvarenja rizika, nastaje obaveza osiguravača.⁴⁰ Inače, kod osi-

³⁷ *Ibid.*, 23.

³⁸ *Ibid.*, 24.

³⁹ Čl. 2 ZA.

⁴⁰ J. Pak, *Pravo osiguranja*, Beograd 2011, 197.

guranja stvari, osigurani slučaj nastaje, kad počinje da se ostvaruje jedan od osiguranih rizika i počne da oštećuje određenu stvar ili određene stvari. Kod osiguranja stvari osigurani slučaj je materijalni događaj koji nastaje, kad i njegov uzrok može lako da se utvrdi.⁴¹ Osigurani slučaj posledica je odnosnog uzroka. Tada nastaju direktne štete na stvarima, ali mogu nastati i indirektno, kada govorimo o trajnijim ili trajnim posledicama jednog osiguranog slučaja, kao što je slučaj sa izgubljenom dobiti. Samim tim, relativno je lako utvrditi štetu koja je nastala na stvarima i obaveza osiguravača će zavisiti od visine štete, kao i od visine sume osiguranja.

Kod osiguranja od odgovornosti, osigurani slučaj nastaje kada treće oštećeno lice podnese zahtev za naknadu štete osiguravaču, što znači da obaveza osiguravača nastaje tek od tog trenutka, a ne od trenutka nastanka događaja. Treće oštećeno lice nije učesnik ugovora o osiguranju. To lice ima pravo da podnese direktan zahtev za naknadu štete osiguravaču, iako zahtev za naknadu štete može podneti i protiv odgovornog lica, odnosno, osiguranika. Pravo trećeg oštećenog lica na naknadu, pa, samim tim, i na podnošenje pomenutog direktnog zahteva proizlazi iz odgovornosti osiguranika. Inače, ugovor o osiguranju od odgovornosti se ne tiče konkretne imovine osiguranika, odnosno predmet osiguranja nije imovina osiguranika, već se pokriće po tom osiguranju odnosi na mogućnost smanjenja te imovine, a vrednost tog smanjenja se ne može utvrditi u trenutku zaključenja ugovora, s obzirom da nastanak osiguranog slučaja dovodi do smanjenja imovine trećeg oštećenog lica.⁴² Moramo da razlikujemo trenutak nastanka štetnog događaja (koji se može definisati kao osigurani slučaj, jedino, ako je kao takav predviđen opštim uslovima osiguranja, odnosno ugovorom) i trenutak podnošenja zahteva za naknadu štete kod osiguranja od odgovornosti. Samo podnošenje direktnog zahteva osiguravaču, neće, samo po sebi, dovesti do obaveze osiguravača na isplatu sume osiguranja.

ZOO definiše da će, kod osiguranja od odgovornosti, osiguravač biti u obavezi da nadoknadi štetu, samo ako oštećeno lice zahteva istu, odnosno ako podnese zahtev za naknadu.⁴³ Ako oštećeno lice ne podnese taj zahtev, osigurani slučaj neće ni postojati. ZOO, samim tim, ne definiše osigurani slučaj kod ove vrste osiguranja, jer ne određuje kada taj događaj nastaje. Osim toga, osigurani slučaj se vezuje samo za podnošenje zahteva za naknadu osiguravaču, a ne i osiguraniku.

Znači, kad govorimo o osiguranju od odgovornosti advokata, pod osiguranim slučajem podrazumevamo jedno ili više postupanja advokata u

⁴¹ *Ibid.*, 198.

⁴² Z. Petrović, V. Čolović, N. Mrvić-Petrović, 23.

⁴³ Čl. 940 ZOO.

vršenju delatnosti, koja dovode do nastanka štete klijentima kao trećim licima.⁴⁴ Osigurani slučaj je nastao u onom momentu kada je usled postupanja advokata nastala šteta i kad je zahtev za naknadu štete podnelo oštećeno lice.

6. Uporednopravni pregled regulisanja odgovornosti i osiguranja od odgovornosti advokata

U okviru ovog dela predstavimo ulogu i akte Saveta advokatskih komora i pravnih društava Evrope (dalje: CCBE),⁴⁵ kao i definisanje ove oblasti u pojedinim evropskim zemljama. Naime, CCBE je doneo Povelju o osnovnim načelima evropske pravne profesije i pravila ponašanja za evropske pravnike.⁴⁶ Povelja o osnovnim načelima evropske pravne profesije nije kodeks ponašanja advokata. Cilj donošenja ove Povelje je njena primena u celoj Evropi i ona sadrži listu od deset osnovnih načela koja su zajednička za nacionalna i međunarodna pravila koja regulišu pravnu profesiju. Pravila ponašanja za evropske pravnike predstavljaju obavezujući tekst za sve države članice. To znači da svi advokati, koji su članovi advokatskih komora u tim državama, moraju da se pridržavaju ovih Pravila u svojim prekograničnim aktivnostima u okviru Evropske unije, Evropskog ekonomskog područja i Švajcarske konfederacije, kao i sa državama pridruženim članicama i članicama u svojstvu posmatrača. Pravila definišu i odredbe koje regulišu obavezu osiguranja od odgovornosti advokata. Naime, ovim aktom se propisuje da su advokati dužni da se osiguraju od građanskopravne odgovornosti, koja se javlja iz njihove pravne prakse do mere koja je razumna, uzimajući u obzir prirodu i stepen rizika koje njihove profesionalne aktivnosti nose sa sobom.⁴⁷ Ali, kada je nemoguće da se advokat osigura na način kako je navedeno, onda on mora da obavesti klijenta o toj situaciji, kao i o posledicama koje mogu uslediti.⁴⁸

⁴⁴ V. Čolović, 147.

⁴⁵ Savet advokatskih i pravnih društava Evrope (CCBE) osnovan je 1960. godine i predstavlja međunarodnu neprofitnu asocijaciju koja je od svog osnivanja bila na čelu unapređenja stavova evropskih pravnika i odbrani pravnih principa na kojima se zasnivaju demokratija i vladavina prava. Članstvo u CCBE uključuje advokate i advokatska društva 46 zemalja iz Evropske unije, Evropskog ekonomskog prostora i šire Evrope. Organizaciju čine 32 zemlje članice i 14 pridruženih i posmatračkih zemalja. <https://www.ccbe.eu/about/who-we-are/>, 27. 6. 2023.

⁴⁶ Povelja o osnovnim načelima evropske pravne profesije i pravila ponašanja za evropske pravnike, https://www.ccbe.eu/NTCdocument/CCBE_Charter_of_cor27_1292580309.pdf, 12. 6. 2023.

⁴⁷ Čl. 3.9.1 Pravila ponašanja za evropske pravnike.

⁴⁸ Čl. 3.9.2 Pravila ponašanja za evropske pravnike.

Jedno istraživanje Saveta advokata i advokatskih društava iz oktobra 2014. pokazuje da je u većini evropskih zemalja predviđeno obavezno osiguranje od odgovornosti u ovoj oblasti, osim u Grčkoj, Letoniji i Malti. Jedan od problema koji je istaknut odnosi se na zaključenje osiguranja koje bi pokrivalo prekogranične usluge.⁴⁹

Inače, u Austriji se na pitanje odgovornosti advokata primenjuje član 1299 Austrijskog građanskog zakonika koji se odnosi na definisanje odgovornosti u slučaju preduzimanja aktivnosti koje zahtevaju specifična znanja. Konkretno pravilo o odgovornosti advokata ne postoji, ali po članu 21 Saveznog zakona o advokatima dokaz o zaključenom obaveznom osiguranju od odgovornosti je neophodan, kako bi se obavljala ova delatnost. Kod zastupanja na sudu advokat je odgovoran za profesionalno vršenje svojih obaveza, ali ako je predmet zastupanja nekretnina (npr. prodaja), tada je odgovoran i za rezultat zastupanja.⁵⁰ U Nemačkoj se primenjuju opšta pravila o osiguranju od odgovornosti.⁵¹ Advokatska komora Poljske definiše posebna pravila o odgovornosti advokata. Oni su po tim pravilima odgovorni za tačnost i profesionalno ponašanje. Takođe, ova pravila propisuju da je dužnost advokata da preduzima radnje u najboljem interesu klijenta. Ta pravila su navedena u Etičkom kodeksu advokata. Ukoliko se advokat ponaša suprotno navedenim pravilima, on može biti odgovoran kao subjekt građanske odgovornosti za naknadu štete, a njegova odgovornost se može utvrđivati i u disciplinskom postupku lokalnih advokatskih komora.⁵² Slovenski Zakon o advokaturi propisuje da će advokatska komora ove države osigurati advokata od odgovornosti za štetu koju bi klijent mogao pretrpeti usled radnje advokata. Premija za osiguranje se plaća iz sredstava advokatskih naknada za osiguranje koja se plaća komori.⁵³ U Engleskoj i Velsu pravila o odgovornosti advokata predstavljaju podskup opštih pravila o odgovornosti koja se odnose na fizička lica, kao i na lica koja pružaju profesionalne usluge. U pružanju navedenih

⁴⁹ IBA International Principles on Professional Indemnity Insurance for the Legal Profession, adopted on 3 November 2022 by the International Bar Association International Bar Association, London 2023, 6, <https://www.ibanet.org/New-report-published-IBA-International-Principles-on-Professional-Indemnity-Insurance-for-the-Legal-Profession>, 26. 6. 2023.

⁵⁰ Revised Comparative Table on Professional Indemnity Insurance, 1; https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/INSURANCE/INS_Position_papers/EN_INS_20100827_Revised-Comparative-Table-on-Professional-Indemnity-Insurance-October-2009.pdf, 26. 6. 2023.

⁵¹ *Ibid.*, 2.

⁵² *Ibid.*, 3.

⁵³ *Ibid.*, 4.

usluga traži se primena razumne pažnje i stručnosti. Pomenućemo i problem sa kojim se suočavaju osiguravači, ali i advokati u Engleskoj i Velsu, a koji se odnosi na zahteve osiguravača da im advokatske firme pruže garancije, s obzirom na povećane sume potraživanja. Osim toga, osiguravači preduzimaju određene mere koje se odnose na zahtevanje informacija od advokatskih firmi da mogu da pružaju usluge i u vanrednim okolnostima.⁵⁴ U Škotskoj se primenjuju opšta pravila o nepažnji kod pružanja profesionalnih usluga. Predviđena je obaveza zaključenja osiguranja od profesionalne odgovornosti po *Solicitors (Scotland) Professional Indemnity Insurance Rules* iz 2005. godine.

Inače, kao primarni razlog za obavezno osiguranje od odgovornosti advokata se u većini zemalja navodi javna zaštita, a što se odnosi na klijente, na prvom mestu. Bez obaveznog osiguranja, advokat neće moći da ispuni zahteve klijenata u mnogim slučajevima. Takođe, obavezno osiguranje doprinosi lakšem upravljanju rizicima, kao i pružanju pravnih usluga. U mnogim državama advokati su dužni da prilikom zaključenja osiguranja navedu na koji način upravljaju rizicima.⁵⁵

Moramo pomenuti da u pojedinim zemljama postoje fondovi za zaštitu klijenata koji pretrpe finansijski gubitak zbog prevarnih ili namernih radnji advokata. Ovakve štete ne pokrivaju osiguravajuća društva. Neke od zemalja koje imaju navedene fondove su Austrija (za slučaj prevare od strane advokata), Belgija (za ukradena sredstva od strane advokata), Danska (nepoštene radnje advokata), Finska (krađa od strane advokata), Irska (krađa od strane advokata ili njegov nemar, odnosno, greška), itd.⁵⁶

7. Zaključak

Obavezno osiguranje od odgovornosti advokata, na prvom mestu, treba da zaštiti advokatsku profesiju, kao i da poveća poverenje u rad advokata, iako su primarna dva cilja vezana za zaštitu klijenta, kao i zaštitu imovine advokata. Smatramo da bi zakonodavac morao da se detaljnije posveti regulisanju ove materije. To se odnosi na sledeće: - definisanje istih uslova osiguranja na teritoriji cele Republike Srbije, a što bi se, pre svega, odnosilo na sumu osiguranja. Činjenica da različite advokatske komore mogu izabrati ponude različitih osiguravača nije uputna sa stanovišta klijenata; - treba jasno

⁵⁴ IBA International Principles on Professional Indemnity Insurance for the Legal Profession, 6.

⁵⁵ *Ibid.*, 10.

⁵⁶ *Ibid.*, 13.

odrediti da advokat može sam da zaključi osiguranje od odgovornosti, iako je član advokatske komore, s tim što bi morao da ispuni minimalne uslove koje propiše komora; - jasno bi trebalo regulisati mogućnost zaključenja osiguranja koje bi se odnosilo na pojedinačni slučaj, odnosno, sudski ili drugi predmet; - ZA bi jasno morao da definiše da je osiguranje jedan od uslova za upis advokata u imenik advokatske komore; i - ZA bi trebalo da posebno reguliše zaključenje osiguranja od strane ortakćkih advokatskih društava, s obzirom na specifičnosti koje se tiču odgovornosti za obaveze društva. Posebno bi trebalo obratiti pažnju i na upoznavanje klijenata sa njihovim pravima i obavezama koje proističu iz ugovora o osiguranju od odgovornosti advokata. To se, naročito, odnosi na obaveštavanje osiguravača o nastalom osiguranom slučaju.

* * *

PROFESSIONAL LIABILITY INSURANCE OF LAWYERS

Summary

The professional liability of a lawyer is related to the intellectual aspect of this profession, as well as to the conditions for its performance, which are related to the performance of specific jobs, expertise, passing a special exam, registration in certain registers, etc. Lawyers are obliged to conclude a professional liability insurance contract. The obligation of this type of insurance has two goals. The first refers to the protection of the lawyer's clients from damage, which may be caused by the lawyer's mistake, and the second refers to the protection of the lawyer, i.e., the protection of his property. The Act on the Bar of the Republic of Serbia regulates liability insurance for lawyers as mandatory. The Bar Association will not issue a lawyer's license or extend it to a lawyer who does not conclude the mentioned insurance. The text also pays attention to the regulation of lawyers' liability insurance in certain countries. In addition, the author pays special attention to the insured case with this type of insurance, that is, the moment when the insurer's obligation with this type of insurance arises.

Key words: lawyer, profession, liability, insurance, insured case.